

Vakavasti rakkaudesta

Eero Ojanen, *Rakkauden filosofia*. Kirjapaja, Helsinki
2003. 144 s.

Saattaa kuulostaa oudolta, että nykyään joku uskoo rakkauteen muussakin kuin sukupuolisessa mielessä ja vielä väittää, että tällainen rakkaus on totta ja läsnä tässä maailmassa. Eero Ojanen kuitenkin tällaista uskaltaa esittää ja näyttää olevan aivan vakavissaan. Ojanen teos onkin lempeää kirjoitustyyliään myöten kuin toisesta maailmasta käsiimme pudonnut. Samoin hänen esikuvansa, joihin hän pitkälle käsityksensä rakkaudesta pohjaa, ovat hyvin epäajanmukaisia. Meidän aikamme rakkauskäsitysten perustanluojan Freudin sijasta Ojanen ilmoittaa seuraavansa Platonin ja apostoli Paavalin viitoittamaa tietä. Hän ei kuitenkaan hylkää Freudia kokonaan, mutta esittää, että edellä mainittujen rakkauden profettojen näkemykset muodostavat laajemman kehikon, jonka erikoistapauksena ja johdannaisena Freudin näkemyksiä voi pitää. Siis siinä kun Freud väitti, että seksuaalisuus pystyy selittämään kaikki muut rakkaudenmuodot, Ojanen esittää, että seksuaalisuus tulee ymmärtää tämän laajemman rakkauden eräänä ilmentymänä.

Mitä rakkaus tarkoittaa ja minkälaisia hahmoja se voi ottaa?

Ojanen myöntää heti alussa, että rakkaus jos jokin kuuluu niihin asioihin, joista ei voi puhua, joista on vaiettava. Sen ydin on äärettömyys ja pohjattomuus, jota rajallisen järjen nimiin vannova filosofia ei kykene ottamaan haltuun, vaikka kuinka yrittäisi. Rakkauden eri ilmenemismuodoista voi sen sijaan jotain sanoa, ja yleisimmillään siitä voi todeta, että se on maailmaa yhdistävä ja koossapitävä voima, kun taas viha on hajottavaa ja erillistävää luonteeltaan.

Tässä hän tuo mieleen antiikin luonnonfilosofi Empedokleen, joka piti rakkautta ja riitaa alkuperäisinä substansseina ja väitti, että maailma aivan fyysiselläkin tasolla pysyy koossa juuri

rakkauden ansiosta ja kaikki säröt ja erot ovat riidan aikaansaamia. Tällaisena ontologisena koko todellisuutta yhteen sitovana periaatteena myös Ojanen rakkautta pitää. Hänelle esimerkiksi energian säilymisen laki on ennen kaikkea rakkauden säilymisen laki. Tähän hän perustaa myös ensi näkemältä omituisen väitteensä, että rakkaus on läsnä tässä meidän maailmassamme. Jos rakkaus olisi tyystin hylännyt meidät, ei tästä maailmastamme olisi jäljellä atomiakaan.

Rakkauden erilaiset ilmenemismuodot Ojanen jakaa viiteen eri kategoriiaan: parisuhderakkauteen, ystävyyteen, lähimmäisenrakkauteen ja kosmiseen rakkauteen. Ojanen ei pidä näitä rakkauden muotoja toisensa poissulkevinä, vaikka tietynlainen jännite niiden välillä vallitseekin. Olennaisimpia ovat kuitenkin niiden väliset yhteiset piirteet. Rakkaus on kaikissa muodoissaan hyvin voimallinen kokemus. Ojanen pitääkin rakkauden varsinaisena vastakohtana yhdentekevyyttä, intohimotonta tylsämielisyyttä. Samoin keskeinen yhteinen piirre eri rakkauden lajien välillä on se, että rakkaus pyrkii aina sulautumaan ja yhdistymään kohteensa kanssa.

Rakkaudella transsendenssiin

Mielestäni kaikkein tärkein puoli rakkaudessa on Ojasenkin esiin tuoma rakkauden pyrkimys transsendenssiin, vallitsevan ja normaalin todellisuuden ylittämiseen ja uusien avaruuksien ja mahdollisuuksien avaamiseen. Näinhän kyllä usein esimerkiksi eroottisesta rakkaudesta ajatellaankin, mutta sitä arvostellaan samalla epärealistisuudesta. Väitetään, että se on vain hetken huumaa ja viatonta unelmointia, joka ei kestä arjen kylmiä tosiasioita ja jonka kova todellisuus pian murskaa kuin kärrynpyörällä istuvan perhosen.

Tällainen kritiikki kuitenkin unohtaa sekä allekirjoittaneen että Ojanen mielestä sen ratkaisevan seikan, että tuo jumalallinen mielentila ei itsessään välttämättä ole harhaa, vaan ongelma on pikemminkin se, miten tuoda se arkitodellisuuteen ja asettaa sen avulla normaalit ja totunnaiset kuviot kyseenalaisiksi ja muuttaa niitä. Rakkaus voi olla todella vallankumouksellinen voima. Sen kokenut on nähnyt jumalallisuuden kaikessa kauneudessaan ja pyhydessään, se on avannut kokijansa silmät

näkemään, kuinka kuollut ja kylmä normaalitodellisuus on ja antanut hänelle mahdollisuuden tajuta, että todellisuus voisi olla toisenlainenkin. Rakastunut ihminen ei siis ole sokea, hän on sitä ainoastaan normaali-ihmisten mittapuulla arvioituna, rakastuneelle taas normaalit ihmiset ovat sokeita, jotka mekaanisesti toistavat tylsiä arkirutiineitaan ja joilla ei ole aavistustakaan paremmasta.

Tästä rakkauden perimmäisestä vallankumouksellisuudesta johtuu myös se, että viihdeteollisuus yrittää kaikin voimin vesittää rakkauden, pahimmillaan samastaa sen seksin ja seksiteknikoiden kanssa ja muuttaa sen rahassa arvioitavaksi tuotteeksi. Tai vielä pahempaa: erilaiset asiantuntijat ”selittävät” rakkauden mysteerin palauttamalla sen jonkinlaiseksi aivojen häiriötilaksi tai hormonaaliseksi sisäeritykseksi ja näin tuhoavat lopullisesti rakkauden transsendenssin ja sopeuttavat sen siististi vallitsevaan yhteiskunnalliseen todellisuuteen.

Rakkauden kolminaisuus

Rakkauden transsendenssia kartoittaessaan Ojanen vetää esiin apostoli Paavalin tunnetun ”Usko, toivo ja rakkaus” –kolminaisuuden. Hänen mielestään juuri tämä kolmio ilmentää puhtaimmillaan kristinuskon radikaalia ydinsanomaa. Nämä kolme asiaa viittaavat siihen, mikä ei vielä ole, avoimeen ja ennalta ennakoimattomaan tulevaisuuteen.

Tulevaisuus on aina uskon asia, koska tulevaisuudesta meillä ei tarkkaan ottaen voi olla tietoa. Näkymättömään tulevaisuuteen meidän on näin ollen vain uskottava, kuljettava pelkän uskon varassa sitä kohti. Tässä tulee mieleen Kierkegaard, joka toteaa, että jumalasta ei voi olla tietoa eikä tiedon suomaa varmuutta. Jumalan olemassaoloon on vain uskottava, on otettava hirvittävä riski ja pelkän uskon varassa ”hyppättävä” kohti jumalaa, joka ei ehkä otakaan hyppääjää vastaan, vaan hän putoaa tyhjyyteen, menettää kaiken ja tuhoutuu. Samoin toivo on aina suuntautunut tulevaisuuteen ja tavoittelee sellaista, mitä ei ehkä tulekaan. Ajatelkaamme esimerkiksi keskitysleirin vankeja: mitä kauheampien olosuhteiden keskellä heitä pidättää tekemästä itsemurhaa vain se ohuttakin ohuempi toivonsäde, että he sittenkin joskus pääsevät ulos ja vapaaksi vankilastaan.

Ojanen esittää vielä, että nämä kolme eivät liity vain ulkoisesti yhteen vaan edellyttävät ja kietoutuvat tiiviisti toisiinsa. Rakkaus on kaipuuta, mutta kaipuu ei itsessään riitä, on myös oltava toivoa sen toteutumisesta ja uskottava, että se joskus toteutuu.

Rakkaus yhteiskunnallisena radikaalina

Ojanen siis tuo esiin sen, että rakkaus voi olla syvästi radikaali, vallitsevan todellisuuden ankeuden paljastamisen ja muuttamisen primus motor. Mutta nykyinen suuntaus ei näytä kulkevan kohti rakkaudenparatiisia, vaan päinvastoin pakenee sitä jatkuvasti kiihtyvällä vauhdilla. Miten Ojanen sitten suhteuttaa rakkauskäsityksensä vallitsevaan yhteiskunnalliseen tilanteeseen? Kirjasta löytyy luku nimeltä ”Rakkauden yhteiskunta”, joka pyrkii vastaamaan tähän.

Jonkin verran Ojanen nykymenoaa arvostelee. Hän esimerkiksi esittää, että meidän tulisi vapautua talouden ylivallan pakkopaidasta. Hän myös arvostelee terävästi liberalismia sen omista historiallisista lähtökohdista käsin. Hän ottaa esimerkikseen Adam Smithin, klassisen liberalismien isän, joka oli ensimmäisiä vapaan markkinatalouden puolustajia. Mutta samalla Smith uskoi, että ”näkömätön käsi” ohjaa talouselämää siten, että oman edun tavoittelu, jota liberalismi piti ja pitää talouden liikkeelle panevana voimana, lopulta koituu kaikkien parhaaksi. Näin Ojanen näkee, että Smithinkin taustalla väikkyi kristillisen moraalin ja lähimmäisenrakkauden kaunis periaate. Eli jos Smith olisi aavistanut, että oman edun tavoittelu ei edistäkään yhteistä hyvää, hän olisi mitä todennäköisimmin karrannut liberalistiset oppinsa kaatopaikalle. Näin Ojanen oivaltavasti Smithiin vetoamalla kääntää nykyliberalistien aseet heitä itseään vastaan.

Mutta toisaalta Ojasen yhteiskunta-analyysit ja kritiikki jää turhan kesyksi ja vaimeaksi. Hän perustaa näkemyksensä liikaa abstraktiin uskonnollisuuteen sen sijaan että kääntyisi esimerkiksi Marxin, Foucaultin tai muiden yhteiskunnallisesti valvutuneiden radikaalien puoleen ja yhdistäisi rakkauskäsityksiään näiden yhteiskunnallisiin syväanalyysiin.

Ehkä kaikkein jyrkin ja perustavin este yhteiskuntakritiikille piilee siinä Ojasen vakaumuksessa, että rakkaus on

jo läsnä tässä meidän maailmassamme. Ojanen arvostelee yhteiskunnan arvostelijoita siitä, että he luovat katteettomia kauhukuvia nykymaailman menosta: koska tämä maailma on ylipäätään olemassa ja kasassa eikä ole räjähtänyt atomeiksi ja koska ihmisetkin osaavat edes jollain tavoin elää ihmisiksi eivätkä käy toistensa kurkkuun kiinni kadulla niin meidän ei pidä elää maailmanlopun tunnelmissa. Vaikka maailmassa onkin paljon pahaa, tuhoa ja turmellusta, hyvät, yhdistävät ja koossapitävät rakkautenvoimat ovat vahvasti niskan päällä.

Mutta itse tämä rakkauden kriteeri ja perustuntomerkki, kyky pitää yllä ja koossa todellisuutta, on mielestäni ongelmallinen. Eikö asia toisaalta ole aivan päinvastoin. Monet konservatiiviset yhteisöt ovat olleet hyvin tiiviitä ja pysyviä, vastustaneet kaikin voimin ”paha” muutosta ja ristiriitojen dialektiikkaa. Tästä hyvänä esimerkkinä Hitlerin Saksa ja Stalinin Neuvostoliitto.

Tästä huolimatta en halua kieltää sitä, että rakkaus on totta ja maailmassa läsnä. Näkisin kuitenkin rakkauden maailmassa olemisen enemmänkin potentiaalisena kykynä, kätkeytyneenä mahdollisuutena, joka piilee kaukana kovan pinnan alla ja joka tulee todellistaa esimerkiksi yhteiskunnassa yhteiskunnan perusrakenteita ehkä hyvinkin voimallisesti purkamalla ja muuttamalla. Ja tältä pohjalta toteaisin, että pahuus vallitsee, hallitsee ja pitää yhteiskuntaamme koossa raudanlujalla otteella, jonka alla hento ja hauras rakkaus odottaa vapauttajaansa ja todellistajaansa kuin kallon sisään kahlehdittu enkeli.

Kaiken kaikkiaan Ojasen kirja on hyvä lähtökohta tällaisen todellistamisen pohdiskelulle. Kirjan ehdottomasti parasta antia on Ojasen näkemys rakkauden alati transendenssiin pyrkivästä luonteesta. Tätä teemaa tulisi vain kehittää ja kytkeä radikaaleihin ja muutosta pelkäämättömiin yhteiskuntafilosofisiin teemoihin.

Pekka Wahlstedt